

באר התורה / הג'ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

פרשת ואתחנן - אבות פרק ד משנה ה

אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בה - מאמר ב

אבות (פ"ד מ"ה) רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם, וכך היה הלל אומר (לעיל פ"א מ"יג) ודישתמש בתגא חלף, הא למדת כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם, עכ"ל.¹

א-

בפי' רש"י (שם) בד"ה אל תעשם עטרה. לד"ת להתגדל בהם שלא תלמוד ע"מ ליטול עטרה [שיקראו אותך רב והתגדל בה]: ולא כקורדום. שאדם עושה בה מלאכה: נ"א ולא קרדום לאכול מהן אל תעשה דברי תורה כקורדום זה שאדם משאיל לחבירו ונותן לו פרוטה בשכרו [וכן לא תלמוד אותה על מנת שאם תצטרך לבריות שתלמד אותה בשכר, אלא על מנת ללמד בחנם (ע"י נדרים לו א), וזהו האוכל הנאות מדברי תורה נוטל חייו מן העולם. מפסיד שכרו מן העולם הבא]: ודאשתמש בתגא חלף. עבר שכרו ממנו: ה"ג כל הנאות שמתהנה ומשתכר בהן נוטל שכרו בעוה"ז, עכ"ל.

ב-

בפי' רבינו יונה (שם) רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום - שלא תעשה דברי תורה כעטרה להתגדל ולהתכבד בהם בעולם הזה שזהו הנאת הכבוד. **וזלת אם יכוין לכבוד התורה כי**

[כשעושיין] לו כבוד, התורה מתכבדת בזה ואם כונת החכם לכבוד התורה ולא לכבודו בלבד שלם מותר. 'אלא קרדום לחתוך בהם' שלא יהנה בהם הנאת ממון, שאין ליהנות בהן כל עיקר:

וכן היה הלל אומר ודישתמש בתגא חלף - תגא לשון כתר כתרגומו, האוכל הנאות מדברי תורה, הנהנה בדברי תורה בעולם הזה הרי זה נוטל חייו מן העולם הבא, ולא הנאת כבוד והנאת ממון בלבד אמרו אלא אפילו להציל את עצמו אסור. שהרי רבי טרפון (נדרים סב א) שכפתוהו להשליכו בנהר כסבורין שהוא לסטים ולא אמר [רק] אוי לטרפון שזה הורגו, וכיון שהכירו בו שהוא רבי טרפון הניחוהו וברח כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה ואמר אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה, שכל המשתמש בה אין לו חלק לעולם הבא. ואמר'י טעמי משום דר' טרפון עשיר גדול היה והוה ליה לפיוסיה בדמים.

ואמר'י נמי בב"ב פרק ראשון (ה א) רבי פתח אוצרות בשנת בצורת אמר יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה ובעלי התלמוד ועמי הארץ אל יכנסו. דחק ר' יונתן בן עמרם ונכנס אמר לו רבי פרנסני אמר לו קרית לא שנית לא. וא"כ במה אפרנסך. אמר לו פרנסני ככלב וכעורב עמד ופרנסו, לאחר שיצא אמר רבי אוי לי שנתתי ממוני לעם הארץ, אמר לפניו ר"ש ברבי שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות [מכבוד] תורה בדקו ומצאו כדבריו. א"ר ינוס הכל. ואף רבי אמר לפרנס כבוד תורה. אלא בשני בצורות שמצוה לפרנס את מי שאין לו די מחסורו. והצריך יש לו ליטול. אלא שלא היה רוצה רבי ליהנות מממונו לעם הארץ, ר' לטעמיה דאמר רבי אין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ. ואעפ"כ יונתן בן עמרם לפניו משורת הדין עשה, דכיון שראה שלא מפרנסים אלא בעלי תורה. אמר א"כ בכבוד התורה הם מפרנסין ולא רצה ליהנות בכבודה של תורה, ונראין דברים כי שמא אלו לא היו רוצים לפרנסו על מנת שהוא עם הארץ היה מפרנס בכבוד תורה שאין עון זה גדול מכל המצות האמורות בתורה שנא' 'וחי בהם' (אחרי מות יח ה) ולא שימות בהם חוץ מן הג' הידועות.

וכן הוא מעשה דרבי אלעזר ברבי שמעון (בב"מ פד ב) דאמר "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה" (משל ל' יד) ומפני שהיה זקן וקבל עליו יסורין והיה צריך לזיון ולהתרפאות ולא היה לו במה. והוא לך צדקה מזו. אבל מי שהוא בריא ויכול לעשות מלאכה אסור לו ליהנות בכבוד תורה כל עיקר. **ומה שאמרו** (כתובות קה ב) מכאן למביא דורון לתלמידי חכמים מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב בכורים, לא אמרו אלא בדבר שהדיוטות רגילין בו שכן דרך בני אדם להביא דורון לאדם חשוב אפילו הוא עם הארץ. **ומה שאמרו חכמים** (ברכות י ב) הרוצה ליהנות יהנה כאלישע, זה המטיל מלאי לכיס לתלמידי חכמים ששכרן מרובה ומותר. והכתוב ג"כ פטרן מן מניי מסים וארנונות ואפילו כסף וגוללתא וכמה דברים הידועים על פי הקבלה שהקבי"ה זכה בהם לתלמידי חכמים וכן סדר הענין ר"מ ז"ל, עכ"ל.

ג-

ובמאירי (שם) רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם כי זהוהיר שלא יהא כונתו בתורה להשתרר ולהתגדל בה על שכניו, וכן שלא יהא כונתו בה למכור חכמתו בדמים ולהתעשר ממנה, שכל זה

נקרא שלא לשמה, אבל צריך שיהא כונתו לידיעת האמת מצד עצמו, והכבוד והתועלת ימשכו אחריה מאליהם. **ומה שאמר למעלה** (פ"א מ"יג) בשם הלל הזקן ודישתמש בתגא חלף, פירושו שמשתמש ונהנה בכבוד התורה במקום שאין צריך לו בכך, כגון דאפשר לו לינצל בדבר אחר ונמצא בידו. וכן הענין בעצמו במה שאמר אחר זה הלי' 'כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם', כלומר שהוא מבהה כבוד התורה ועושה אותה לעצמו חי העולם הזה בזולת הצורך. **וכמו שאמרו ברבי טרפון** (נדרים סב א) שתפשו גנן אחד מצד חושבו עליו שהוא גונב פירותיו, והיה מוליכו לנהר, וצעק אוי לטרפון שזה הרגו, וכששמע הגנן שהיה רבי טרפון הניחו, והיה רבי טרפון מצטער בעצמו על שהציל עצמו בכבוד התורה, ופירשו בתלמוד שם טעם צערו, מפני שהיה עשיר גדול והיה יכול להציל עצמו בדמיו. **וכן אמרו בראשון של בתרא** (ח א) שמא יונתן תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות בכבוד התורה, רוצה בכל זה דאין להשתמש ולהועיל לעצמו בכבודה של תורה, אא"כ יביאהו לזה לצורך ההכרחי, כל זה הערה להיות העוסק בתורה לשמה לבד, ולא שלא לשמה בשום צד, עכ"ל.

ד-

בפריקי משה (שם) והונח אחר זה מאמר רבי צדוק, יען הניח להנחה מונחת רבי ישמעאל, שהלמד על מנת ללמד והוא הלמד לתכלית הלמוד עצמו, בלתי תכלית אחר, מספיקין בידו ללמוד וללמד. ויש בזה מקום לטעות, שהנכסף להיות חכם, ואין תכליתו המעשה הנמשך ממנו, רק החכמה מצד עצמה, יראה שיאות לו שיתכבד בחכמתו, או שיהנה ממנה בשיועילוהו האנשים מצד חכמתו, **על כן הזהיר על שני הדברים גם יחד. "וז"א ר' צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ירצה אתה העמד על מנת ללמד, ואין תכליתך רק הלמודים, לא תעשה אותם עטרה לראשך להתגדל בהם בפני העולם, שהוא הכבוד הנמשך מהם.**

וכן הזהיר שלא יהיו אצלך במדרגת כלי, ליהנות בהם מבני אדם כשאר האומניות, באופן שתהיה התורה במדרגת קרדום לחתוך בהם, חלילה לך. והביא ראייה להעדד שניהם מאמר הלל הזקן ע"ה שאמר ודישתמש בתגא חלף, כמו שביארנוהו במקומו, וממנו למד זה השלם שהאוכל הנהא מדברי תורה, כל מין הנאה שתהיה, בין הנאת ממון בין הנאת כבוד, כי כן נשמע ממלת ודישתמש בתגא, שרמז אל כל מין שמוש שיהיה, נוטל חייו מן העולם, והוא מבואר, כי בשומו תכלית התורה הכבוד או הנאת ממון, היתה התורה טפלה אצלו, והוא מחלל את השם בלבו, ובוזה לבד הוא נדון באותם שאין להם חלק לעולם הבא, וזהו נוטל חייו מן העולם, והוא מכת הרשעים ומחללי התורה שבחיהם קרויים מתים, עכ"ל.

² **בביאור הלכה** (או"ח סי' קנז) בד"ה **סופה בטלה וגוררת עון** - כתבו הספרים שזהו נאמר לכלל העולם שאין כולם יכולים לזכות לעלות למדרגה רמה זו להיות עסקם רק בתורה לבדה אבל אנשים יחידים יוכל להמצא בכל עת באופן זה [וזהו שאמרו בברכות לה ב הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידן ר"ל זוקא הרבה] והקבי"ה בודאי ימצא להם פרנסתם. וכעין זה כתב הרמב"ם פ"ג ה"ג מהלכות שמיטין ויובלות ולא שבת לוי בלבד וכו' עיי"ש. **ובפרט אם כבר נמצאו אנשים שרוצים להספיק לו צרכיו כדי שיעסק בתורה בודאי לא שייך זה ויששכר ויבלו יוכיח** (ע"י סוטה כא א) עכ"ל.

¹ **בחי' חת"ס** (שם) בד"ה ודישתמש בתגא חלף, כלפי שאמר (בפ"א מ"יג) נגיד שמי' אבד שמי' אמר בתגא חלף, כי אם תחליף אותיות תגא באותיות שאחריו תמצא אותיות אב"ד, **אחר ת"י א' אחר ג' ד, אחר א' ב' נמצא אב"ד.** **א' אחר ג' ד, אחר א' ב' נמצא אב"ד.** **ועד"ז אמרתי 'וקו' ה' יחליפו כח'** (ישעיה מ לא), כי תורה מתשת כח (ע"י סנהדרין כו ב), ולעומת זה טל של תחיה מחיה אותם, כדדרשינן שלהי כתובות (ק"א ב) מפסוק 'טל אורות טל'ך' (ישעיה כו יט), והנה אם תחליף תיבת כ"ח באותיות שלאחריו תמצא ט"ל, אחר כ"מ ל"ד, אחר תי"ת ט"י הרי ט"ל, נמצא מחליפים כח בטל של תחיה, עכ"ל. [תק"ף]